

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„Русская Мысль“, հեղտեմբերի Մայիսյանների ուրախ գրականութեան մասին հազիւ թէ լսած լինի մեր ընթերցողը: Գուցէ միայն Շեվչինկոյի անունն է նրան լայտնի: Մինչդեռ վերջին քառորդ դարում մայրօրասական գրականութիւնը և մասնաւորապէս նրա բանաստեղծութիւնը մեծ քալ է արել ղէպի առաջ: 1900 թուականին Կիւմով հրատարակուած են լուսագոյն մանր ոտանաւորների մի ժողովածու (անտօլօգիա)՝ Վիկն անունով, որ նորերս ունեցաւ երկրորդ լրացրած հրատարակութիւնը 3 հատորում: Այդ ժողովածուի մէջ գետեղուած են մօտ 50 մայրօրս բանաստեղծների ընտիր գրուածքները: Մայրօրսական գրականութեան վրայ ուղղորտութիւն է դարձրել և եւրոպական քննադատութիւնը: „Русс. Мысль“-ի համարում „Несвинки украинской поэзии“, վերնագրի տակ տպուած է մի հետաքրքրական յօդուած, որի մէջ առանձին կանգ է առնուած երկու մայրօրս գրողների վրայ, մէկը զըրանցից տիկին Ասեա Ուկրաինկան է, իսկ միւսը՝ պ. Կրեմկին:

Ասեա Ուկրաինկայի ներշնչանքի հիմնական գիծն է անկեղծ սէր ղէպի հայրենիքը և խեղճերը, ինչ ազգութիւնից էլ լինեն զրանք: Բանաստեղծուհու իղջալն է եղբայրութիւն, հաւասարութիւն և ազատութիւն: Նրա երգը—ձերմ բողոք է անարդարութեան ղէմ և խանդավառ կոչ՝ մաքառելու մի լուսագոյն ապագայ ստեղծելու համար. ներկան նրան պատճառում է թախիծ և քամում է աղի արտասուք նրա աչքե-

րից, սակայն լուսահատուել նա չը գիտէ: Նայն համակրելի գծերով են ներկայանում և տղամարդ բանաստեղծները, որոնցից ամենաաչքի ընկնողն է Կրեմկին, որ, եթէ չենք տեսլում, Լազ. ձեմարանում արարելէնի պրօֆէսօր է:

„Журналъ для всѣхъ“, հեղտեմբերի Այս համարում, ի միջի ալլոց, տպուած է ուսաց առաջին հրապարակաթաղ Բաղիշչեպի պատկերը և կենսագրութիւնը:

Բաղիշչեպը հուշակ ստացաւ ուսաց գրականութեան մէջ 1790 թրականին իր „Путешествіе въ Петербурга въ Москву“ գրուածքով: «Մարդս լոյս աշխարհ է տեսնում ազատ և հաւասար մէկը միօրին», գրում էր նա: Նա համարձակ յայտնում էր որ ճորտութիւնը հակասում է բանականութեան և բարոյական զգացմունքի ամենատարրական պահանջներին: Բաղիշչեպը առաջարկում էր կալուածատէրերին անյապօղ ազատել ճորտերին: Նա խիստ յարձակում էր տիրող անարդար կարգերի վրայ: Նկատելինա կայսրուհին կարողաւով այդ ձեռնապարտօղութիւնը սաստիկ զայրանում է և խիստ քննութեան ու դատի ենթարկում հեղինակին: Բաղիշչեպին մահտան են դատապարտում: Վայրուհին, իրիս ողորմութիւն, մահտան պատիժը փոխարինեց լախանական աքսորով Սիբիր:

Ողատ մարդու անբռնարարիկ իրաւունքների առաջին քարոզիչն էր Բաղիշչեպը: Թուսաստանում, որ ազատ և վեհ մտածողութեան հա-

մար նա միայն աքսոր, տանջանք-ներ և անարգանք կրեց իր կեանքում, սակայն նրա համարձակ խօսքը կայծակի նման լուսատուրեց այն ժամանակուայ խաար իրականութիւնը և ցնցեց անշարժութեան մէջ բթացած ուսական միտքը:

«Մօակ», №№ 230, 236, 236. մեծ հետաքրքրութեամբ են կարգացում Աստորիայում Ego-ի կատարած ուղևորութեան թուղթիկ նկարագրութիւնները Աստորիայում կորած հալ գաղութների ժամանակակից գրութիւնը շատ կենդանի գոյներով են դուրս բերուած այդ լողուածներում: Շատ ցանկալի կը լինէր, որ հեղինակը հնարատրութիւն ունենար այցելել նաև Ռումանիայի, Ունգարիայի և Բուլղարիայի հալ գաղութները և ծանօթացնել մեզ Աստորիայում փոռած հալ ազգի այդ փշրանքների հետ:

Վրաց մամուլը. Լեզուն ազգայնութեան հարցում գերակշռող նշանակութիւն ունի, սակայն «Իվերիայի» խմբագրութիւնը ուզում է օգտուել այդ ճշմարտութիւնից, հետեւալ անհնթեթ կըրակացութիւնը անելու համար, մի կողմ թողնելով պատմական այլ հանգամանքները: Պատմութիւնից լայտնի է, որ հայերը գաղթել են, ինչպէս շատ ուրիշ տեղեր այնպէս և հարեւան երկիր Վրաստանը: Այդտեղ, շրջապատուած լինելով հոծ վրացական տարրով, հայերը մոռացել են իրանց մայրենի լեզուն և սկսել են խօսել վրացերէն:

Նոյն ձևով Ղրիմի հայերը խօսում են թաթարերէն, Մոսկուայի հայերը ռուսերէն, Ունգարիայի հայերը ռնգարերէն, Գալիցիայի հայերը լեհերէն, Ռումանիայի հայերը ռումաներէն, Հնդկաստանի հայերը

անգլիերէն, Կեսարիայի հայերը թիւրքերէն և այլն և այլն: Արդ, վրաց ազգասէրները, ցանկանալով մեծացնել իրանց ազգի թիւը, սկսեւ են քարոզել և համոզել նախ հալ կաթողիկոսներին, թէ զրանք վրացիներ են և, շնորհիւ այն հանգամանքի, որ ազգային եկեղեցուց անջատուած այդ տարրը հեշտ է ենթարկուած վրացական պրօպագանդայի (հայերէն չեն կարդում), զանազան Խաչիկեանների, Ջաքարեանների և այլն ճիշտ որ իրանք էլ իրանց սկսեցին վրացիկաթողիկ համարել, որովհետեւ ոչ լեզուն, ոչ ինքնահանաչութիւնը և ոչ ազգային եկեղեցին զրանց չէր կապում միւս հայութեան հետ: Բայց «Իվերիան» չի բաականում այդ յաղթութեամբ. նա այժմ պընդում է, որ Վրաստանի «գրիգորեականները» հայեր չեն, այլ վրացիներ: որոնք սակայն պատկանում են լուսաւորչական դաւանութեան: Հետեւաբար, հայոց կաթողիկոսը պէտք է չարզի այդ «վրացի-գրիգորեականները» մայրենի լեզուն (վրացերէնը և կարգադրի որ ներախեան զպրոցում աւանդուի վրացերէնը, ժամ-պատարազն բոլոր եկեղեցիներում կատարուի վրացերէն և այլն և այլն: Այդ լօգիկայով հեշտ է պնդել որ Ղրիմի թաթարախօս հայերը իսկապէս թաթար-Գրիգորեականներ են, կեսաբիայի թրքախօս հայերը՝ թիւրք գրիգորեականներ են, Հնդկաստանի անգլիախօս հայերը՝ անգլիացի գրիգորեականներ են և այլն և այլն: Թուղթը ամեն բան տանում է, իսկ «համարձակութիւնը քաղաքներ է առնում»... Այդ լաւ խրատ է հայերին, որոնք օտար երկրում իրանց մայրենի լեզուն աւելի հեշտ են փոխում, քան քամեւէօնը իր գոյնը...